

Wonen in de Deltametropool

De stad als solist die samen met haar directe omgeving als zelfvoorzienende entiteit de eeuwen kan doorstaan, bestaat niet meer. Maar de stad is niet opgelost in de ruimte. Steden maken deel uit van complexe netwerken van interactie. Lange tijd hebben de steden het voordeel van de concentratie gehad: hier kwamen de industrie, de handel, de cultuur, de woonvoorzieningen samen. Het afnemend belang van de afstand en de grotere mogelijkheden om 'footloose' te zijn, hebben de kracht van de stad ondermijnd. Nabijheid is geen absolute voorwaarde meer. Stedelijkheid kan nu op veel plaatsen worden 'bedreven'. De grote uitwaaiering van activiteiten bracht de stad ook mentaal overal dichtbij. Nederland is mentaal verstedelijkt. Stedelijkheid op afstand is mogelijk geworden.

Nabijheid mag dan wel uit het zicht verdwenen zijn als voorwaarde voor stedelijkheid en stad, het is inmiddels wel terug als specialisatie. De aantrekkelijkheid van een plek wordt nu meer dan in het verleden door de culturele identiteit bepaald. Deze wordt gevormd door een specifieke set van gebouwen, voorzieningen en gebruik, waardoor een gebied een bepaald imago kan opbouwen dat weer aantrekkelijk is voor andere gebruikers.

Waarom zou er nog een beleid gericht op steden moeten zijn? Leegloop van de stad en ongecontroleerde uitwaaiering en spreiding van activiteiten dient geen enkel maatschappelijk belang. Het leidt slechts tot aanslagen op de open ruimte en tot erosie en deling van stedelijke gebieden. Steden moeten volwaardige vestigingsplaatsen zijn voor wonen en werken. Er is dus een inspanning nodig om aantrekkelijke woonmilieus te realiseren voor de gedifferentieerde woningvraag. Maar dan zijn we er nog niet. Op welk schaalniveau moet de stad zich verder ontwikkelen en moeten de gedifferentieerde woonmilieus beschikbaar zijn? Welke grenzen zijn in dit opzicht relevant: de gemeentegrenzen, de regionale grenzen, de grenzen van de gehele Randstad, van de Deltametropool?

De bovengeschetste ontwikkeling leidt in elk geval tot de noodzaak om verschillen tussen plekken te koesteren en te ontwikkelen. Verschillen tussen en binnen steden moeten niet als een probleem gezien worden, maar als bron van kwaliteit. Juist nu de plek, ondanks de vergrote mobiliteit, er eerder méér dan minder toe doet, is het van belang dat steden en

VINCENT SMIT*

In het gebied van de Deltametropool woont veertig procent van de bevolking in Nederland. Er zijn grote verschillen in de woonmilieus en de opgave is om deze verschillen zo te ontwikkelen dat deze niet een probleem vormen van deling en segregatie maar van smaak en identiteit. De ontwikkelingen in de stedelijke samenleving nopen tot het leggen van meer accent op cultuur en identiteit van de plek. Met 'verschil' kan de vitaliteit van stad en Randstad versterkt worden. Het concept van de Deltametropool kan hierbij helpen.

daarbinnen stadsdelen niet in platte concurrentie met elkaar vervallen, maar de onderlinge verschillen uitbaten. Dit vereist meer een denken in synergie dan in concurrentie. De op zich logische gedachte dat een stad 'alles' wil hebben, leidt vaak tot onderlinge strijd tussen steden en tot het nastreven van hetzelfde en tot gelijkvormigheid. Stedenbeleid is dus beleid van verschil, van het specifiek inkleuren van kwaliteiten van gebieden. Dit is om twee redenen van belang. Ten eerste heeft niemand er belang bij als steden als bezemwagen op de arbeids- en woningmarkt gaan functioneren. Maar daarnaast is het belang van die stedelijkheid, die gebaseerd is op 'face to face'-contacten, beslist niet minder geworden. Deze kwaliteit mag door voortgaande deconcentratie niet verloren gaan.

ADAGIUM

Het belang van 'verschil' drukt zich ook uit in het stedelijk beleid ten aanzien van de ontwikkeling en herstructurering van woonmilieus. In de drang om zich te spiegelen aan anderen worden verschillen in woonmilieus gemakkelijk geproblematiseerd. Er wordt een afwijking geconstateerd van de samenstelling van de woningvoorraad en/of van de bevolking van andere gebieden (steden, wijken, provincie, landelijk) en het adagium is dan om deze kloof te dichten. Dit gaat vaak samen met een differentiatie strategie: door in te grijpen in de samenstelling van de woningvoorraad van een gebied kan de opbouw van de woningvoorraad minder eenzijdig van aard worden en kan een mix tot stand komen van huur- en koop-

woningen, van goedkope en dure woningen, eengezins- en meergezinswoningen, kleine en grote woningen, enzovoorts. Het paradoxale is echter dat een dergelijke differentiatie strategie vaak toewerkt naar een grauw en grijs gemiddelde: het resultaat kan een toenemende uniformiteit in de opbouw van de stedelijke woonmilieus zijn, onder het motto van differentiatie.

Bij het hanteren van verschil als beleidslijn wordt niet het algemene gemiddelde als einddoel gehanteerd. Er wordt naar kwaliteit toegewerkt op basis van een set van kwaliteitsindicatoren die vooral ingaan op de specifieke functie en mogelijkheden van dat betreffende woongebied voor de zittende bewoners en de toekomstige woningvraag. Dat in een wijk veel huishoudens met lage inkomens wonen, is in dit laatste perspectief geen probleem. Een aanpak van de wijk zou ook niet tot doel hoeven te hebben om daarin verandering aan te brengen. Wel zou beoogd moeten worden de wijk beter uit te rusten voor de woningvraag van vandaag en morgen. In veel stadswijken is niet de samenstelling van de bevolking het probleem, maar de slechte aansluiting tussen de wensen van de bewoners en de woningvoorraad. In het verbeteren van die aansluiting ligt de kiem van de aanpak en dit kan leiden tot bestending of ontwikkeling van specifieke woonmilieus. Daarbij is het de kunst woonmilieus niet vast te klikken op de min of meer toevallige vraag van vandaag, maar een hoog adaptief vermogen mee te geven zodat de wijk mee kan groeien met de bevolking.

Cruciaal bij deze benadering is wel het afscheid nemen van de gedachte aan sociale

Stedelijke interactie.

menging op laag schaalniveau. Benadrukt wordt dat alleen door het bieden van keuzemogelijkheden processen van ongewenste sociale segregatie bestreden kunnen worden. Deze gedachtegang vindt het laatste jaar meer en meer gehoor, al moet gezegd dat er in wijkvisies, stedelijke ontwikkelingsprogramma's en corporatievisies veel ambities tot mixen van bevolking in de wijk en andere vormen van 'social

engineering' aanwezig zijn. Het hanteren van 'verschil als beleid' is geen beleid van segregatieversterking. Zeker, er kunnen langs deze weg meer (wat tegenwoordig heet) geprofileerde woonmilieus tot stand komen en deze kunnen in statistische zin heel wel de indruk van een versterking van de sociale segregatie wekken. We moeten ons echter afvragen of een ontwikkeling met keuzemoge-

lijkheden, verschil en smaak niet meer tegemoet komt aan de vraag. Biedt deze niet meer kansen voor een levendige stad dan een geforceerd beleid gericht op gemiddeld en op mix? Een dergelijke aanpak gaat niet vanzelf: het vergroten van de keuzemogelijkheden voor bewoners op de stedelijke en regionale woningmarkt vergt veel van de overheid, corporaties en andere betrokkenen.

AFSTEMMING

In het denken van de Deltametropool zijn synergie tussen steden en de diversiteit belangrijke begrippen. Dit biedt volop aanknopingspunten om bij bijvoorbeeld de aanpak van woonmilieus grensoverstijgend te werk te gaan. In het rapport 'Wonen in de Deltametropool' wordt dit ook bepleit. Zo is duidelijk dat de aanpak van herstructurering in de Westelijke Tuinsteden in Amsterdam, de Bijlmermeer en de woningvoorraad in Purmerend iets met elkaar te maken hebben en dat het in dit licht niet voor de hand ligt dat in elke van deze gebieden dezelfde programma's gaan lopen. Welke bestuurlijke eenheid kan een rol spelen in de afstemming van de initiatieven? De ambities besloten in het concept van de Deltametropool zijn in dit opzicht bepaald niet overbodig. Zij zijn echter tegelijkertijd ver verwijderd van de Nederlandse bestuurscultuur met een sterke rol binnen de overheid voor de gemeente als bestuurlijke eenheid. Daarenboven is deze afstemming allesbehalve iets wat zich uitsluitend afspeelt tussen overheidslagen onderling: het gaat veeleer over afstemming tussen (belangen van) marktpartijen in het ene gebied en marktpartijen in het andere gebied. En als zelfs binnen één gemeente de afstemming tussen de wereld van Vinex en de wereld van herstructurering van de woningvoorraad zo moeizaam gaat, hoe moet dit wel niet gaan als het schaalniveau de gehele Randstad beslaat? En, niet onbelangrijk, hoe wordt in de Deltametropool de verhouding tussen stedelijk en landelijk wonen binnen de Randstad gezien?

Er is grote behoefte aan een nadere uitwerking van het concept Deltametropool. Het concept is nu nog te vriendelijk en te algemeen. Het maakt hierdoor ook weinig vijanden. Implementatie van de gedachte van het werken op een hoog schaalniveau, van synergie in plaats van concurrentie, van diversiteit in plaats van gemiddeld geeft nog veel conflicten en gedoe met actoren die op een lager schaalniveau hun opvattingen en belangen hebben: die strijd zal lang en zwaar zijn. Soms zullen die actoren diezelfde zijn als de initiatiefnemers. Dat hoort er allemaal bij.

*Vincent Smit is senior beleidsmedewerker bij de VROM-raad in Den Haag. Dit adviesorgaan adviseert regering en parlement onder andere over hoofdlijnen van beleid inzake de duurzame kwaliteit van de leefomgeving.